

PERRINE SIMON-NAHUM • **André Malraux**

PERRINE SIMON-NAHUM 1960 doğumlu Fransız tarihçi. CNRS'de (Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merkezi) yöneticidir. Yakın tarih uzmanıdır ve çalışmalarını daha çok Yahudiler ve Fransız Yahudileri üzerinedir.

André Malraux. L'engagement politique au XXe siècle

© 2010 Armand Colin

İletişim Yayınları 1793 • Biyografi Dizisi 21

ISBN-13: 978-975-05-1092-2

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Can Belge

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK SUAT Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Tony Linck / Time Life Pictures / Getty Images

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Cem Tüzün

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

PERRINE SIMON-NAHUM

André Malraux

20. Yüzyılda Politik Angajman

André Malraux

L'engagement politique au XXe siècle

ÇEVİREN Canan Özatalay

*Bana bu dünyada yaşamayı öğreten
Annemin anısına.*

Beni yayın programına alan Vincent
Duclert ve kitabımın yayımlanması için
titizlikle çalışan Corinne Ergasse'a te-
şekkürlerimle...

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	
Malraux ya da 20. Yüzyılın Dramı.....	11

BİRİNCİ KISIM

YÜZYILIN İÇİNDE YOLCULUK

BİRİNCİ BÖLÜM

Çocukluk.....	17
Kültür girişimcisi 22 • Uçuk kaçık yazılar 27	

İKİNCİ BÖLÜM

Medeniyet Krizi.....	31
Sosyeteye giriş: Edebiyat ortamları 31 • Bir dünyanın sonunu bildirmek 32 • Tarihin ipinin ucu nasıl yeniden yakalanmalı? 33	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İnsanlık Durumu.....	37
İlk yolculuk 38 • “Kafeslendik” 39 • Hindiğin’e dönüş 41 • Acem olmak daha mı iyi? 45 • İki uzantı 49 • NRF dünyası 54 • 1930’lu yıllardan önceki son yolculuklar 58	

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sola Adanma.....	59
Malraux’nun Marksizmi 60 • Romancının araçları 61 • Militan 62 • Saba Melikesi 67 • Kültürün korunması 68 • <i>Umut</i> , bir dava romanı mı? 71	

BEŞİNCİ BÖLÜM

Savaşın Muamması	75
Nazi yanlısı <i>NRF</i> 80 • <i>Le Démon de l'absolu</i> 82 •	
Malraux'nun Direniş'i 83 • Albay Berger 86	

ALTINCI BÖLÜM

Aron, Malraux, Mauriac

RPF'nin Sesi	91
MLN'nin kongresi 92 • Bir "tarih sezgisi" 95 • De Gaulle ile tanışma 96 • Malraux ve Aron 97 • RPF'ye adanma 99	
• "De Gaullecü arkadaşların adına" Batıcı Malraux 102	
• Sömürgelerin bağımsızlaşması 104	

YEDİNCİ BÖLÜM

Sanat Üzerine Yazılar	107
Yapıt deneyimi 111 • <i>Les Voix du silence</i> ya da metamorfozun kuramlaştırılması 112 • Tüm dünyadan yapıtlar 116	

SEKİZİNCİ BÖLÜM

"Mallarmé'nin Kedisymiş Gibi Yapıyorum"

Kültür İşleri Bakanlığı	119
İradenin politikası, aklın politikası 120 • "Meseleler" 133 • Bir politikanın bilançosu 135	

DOKUZUNCU BÖLÜM

Malraux'nun İki Ölümü

1968 yılı	139
Bir kez daha Asya 139 • Mayıs olayları 142 • Malraux, yapıbozum ve antitotaliter düşünce 146 • André Malraux'nun ikinci ölümü 148	

ONUNCU BÖLÜM

De Gaulle ve Picasso

Sanatçı olarak insanın portresi	151
Modern zamanların kahramanı: Cisimleşme 152 • De Gaulle ile birlikte derin derin düşünmek 154 • Yazarın tepsili nü'sü 155 • Bakışın aracısı 158	

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Cenaze Konuşmaları..... 161
Gırtlaktan gelen ses 165 • Ahlakçı Malraux 166

ON İKİNCİ BÖLÜM

Lazare ya da Ölümünden İtibaren Yaşam..... 171
Son Malraux 175 • 0 halde hangi cevap? 175

İKİNCİ KISIM

MALRAUX'YU BAĞIŞLAMALI MI?
Malraux ya da Asrın Mitolojisi

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Postmodern Malraux..... 179
Eleştiri ve tarihyazımı 181 • Malraux bibliyografisi 183

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Biyografi Meselesi ya da Asrın Narsisizmi..... 193
"Zayıf hafıza" 194 • Michelet'leşen Malraux 196 • Ben
miti 197 • Anı yazarı Malraux 198 • *Karşı Anılar*, siyasi bir
kitap 201

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Malraux'nun Ardılları..... 205
Kültür ve politika 206 • Dünyayı açıklamak 208

ÜÇÜNCÜ KISIM

DAVA ADAMI

ON ALTINCI BÖLÜM

Filozof Malraux..... 213
1930'lu yılların kuşağı. Varoluş dönemi 214 • Kader
olarak yaşam 214 • Politzer'le aynı çizgideki Malraux
215 • Yaşama yoğunluğu 217 • Batı, insanın kaderinin
sembolü 221 • Ölümünden çok yaşam 221

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Eşsiz Bir Entelektüel..... **225**

Angajman olarak felsefe 226 • Savaş bilmecesi 228 •
Sağcı yoldaşlık: de Gaullecü bir entelektüel olmak
nedir? 231 • Siyaset bir mistik değildir 232 • Sağcı bir
Sartre? 235 • Dönek Malraux? 236 • Entelektüeller ve
iktidar meselesi 238 • Kültür siyaseti, siyaset kültürü
240 • *Le Triangle noir* 243 • Olasılıkların çokluğu 245

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Malraux'nun Estetiği..... **247**

Hangi felsefi problem? Sanat yapıtının dili 248 • Bakışın
metamorfozu 250 • Aracı sanatçı 251 • Kral eleştirmen
253 • Düşsel Müze 254 • Metafizik olarak metamorfoz
256 • "Sanat karşı-kaderdir" 258

SONUÇ

Düşsel Yolculuk..... **261**

Entelektüellerin yeni bir tarihi 261 • Siyasi angajman 262
• Siyaset tarihin sonu değildir 264

KRONOLOJİ..... **267**

ANDRÉ MALRAUX İNCELEMESİ İÇİN KAYNAKLAR..... **271**

KAYNAKÇA. ANDRÉ MALRAUX İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR..... **275**

DİZİN..... **278**

GİRİŞ

Malraux ya da 20. Yüzyılın Dramı

“20. yüzyıl ya tinsellik asrı olacaktır ya hiç olmayacaktır.” Me-selenin özü bu. André Malraux bugün hâlâ bu derece ve kamu-sal yaşamımızın büyük figürlerinin bazılarına –bakanlar ya da yazarlar– esin kaynağı olmayı sürdürecektedir kadar ilgimizi çeki-yorsa, bunun nedeni onun yalnızca bir kahramanlık dönemi-nin olaylarının ayrıcalıklı bir aktörü olması, cumhuriyetin üst mercilerini işgal etmiş olması, asrın kahramanlarının yakınında bulunmuş olması ya da edebi Pantheon’umuzda Victor Hu-go ya da Sartre’ın yanında bulunuyor olması değildir. Bunların hepsi bir arada olmak üzere, bizim için bizi yaratan asrın yüzü-ne ve belirsizliklerine bürünmesidir. Gösterişli ve öfkeli, derin ve ümitsiz, kaygılı olduğu kadar samimi-yetsiz, yakınındakile-rin demesine bakılırsa asla mütevazı olmayan Malraux, bizi bü-yüleyen ve aynı zamanda çok sıkı eleştirdiğimiz 20. yüzyılın ar-tı ve eksilerini birçok özelliğiyle ortaya koymaktadır.

Frédéric Gover onun hakkında “Bu yaşama bir değirmene girer gibi girebilir, giriş yerimizi seçebilir, istediğimiz yoldan ilerleyebiliriz,”¹ diye yazıyordu. Burada, birçok biyografiye ve ondan daha fazla sayıda da edebi çalışmaya konu olmuş Ma-

1 Bkz. Frédéric Gover, “André Malraux, milieu et formation”, *De Gaulle-Malraux* içinde, Institut de Charles de Gaulle, Paris, Plon, kol. “Espoir”, s. 31-40, s. 31.

lraux'nun yaşamını yeniden oluşturma fikrinden ziyade, izlediği rota ve yapıtları üzerinden ve bir asrın –çoğalttığı– büyük meselelerinin ötesinde, bizi ona hem bu kadar yakın hem de bu kadar uzak kılanının, hareket tarzımıza kılavuzluk edenin ne olduğunu anlama isteği hâkimdir. Gerçekten de Malraux'nun yapıtında ne çağın değişimlerinin ne de yeni bir dünyanın ortaya çıkışının zayıflatabildiği bir mesajın daimiliğini teslim etmek gerekir. Uyandırdığı hayranlıkların çeşitliliği de bunu kanıtlamaktadır. Sağda olduğu kadar solda da, büyüleyici olan, yalnızca maceracının kişiliği değil, tarihin altüst oluşları karşısında insanlık durumu hakkında bize ne söylediğidir.

Bir insanın bütünlüğünü kavramak için, felsefi bakış açısı burada bize en anlamlı yaklaşım olarak görüldü. Bu bakış açısı, izlediği yolun istisnalığını hafifletmeden, Malraux'yu döneminin sorgulamalarının merkezine yerleştirmeye ve entelektüel soruşturmayı bir kez daha ele almaya olanak vermektedir. Malraux çağdaşlarımız nezdinde el değmemiş bir itibarı muhafaza etmekteyse, bunun nedeni hiç şüphesiz onun düşünce ile eylemi iç içe geçirebilmiş, dünyaya bakış ile ona müdahale etme isteğini birbirinden ayrılmaz kılabilmiş olmasıdır. Bununla birlikte Malraux, 1930-1935'li yıllar ve bir faşizm karşıtı olarak İspanya İç Savaşı'na angajmanı haricinde entelektüellerin tarihinin başköşesinde görünmez. Bu durum, RPF macerasına derinlemesine dalmış, sonrasında 1969'da iktidardan ayrılana kadar Fransa'nın yükseltilmesinden sorumlu Kültür İşleri Bakanı olmuş, De Gaulle'ün en yakın yoldaşlarından biri söz konusu olduğundan şaşırıcı gelebilir. Çözülecek bir diğer gizem budur. Çünkü André Malraux 1930'lu yılların sonunda eleştirel entelektüellerin safını terk ediyorsa da, Özgürlük'ten itibaren sahneyi işgal edecek olanlardan çok daha önce angajmanın tarafında olmuştur.

Kitaplar mesaj mı iletirler? Bununla yetinilemez, hele de sanatta mitler inşa etme ve onların içinde erime ustası kabul edilen bu yazarda. Kimi tercihler çok hızlı bir şekilde kendini gösterse de –1920'li yılların sonunda angajman, belirli bir dünya yaklaşımını doğrulayan edebiyat ve siyasetin birbirini tamam-

layıcılığı, ardından ikisinin de terk edilmesi– düşüncesinin gelişimini en üst noktaya taşıyan, sanat ve sanatçı üzerine düşünmesidir. Dolayısıyla tarihçi kalemle resim fırçasını birbirine katmalı, politika ve felsefeyi bir estetiğe uzatan bağları kavramalı, onun gerçek ufkunu oluşturan daha geniş tarihin içine yerleştirmek üzere asrı kavramaya çalışan bir yapıtın devinimlerini en geniş çerçevede kucaklamaktan endişe etmemelidir. Malraux, her şeyden önce yaşamı kadar yapıtlarının da gözler önüne serdiği anlam ihtiyacıyla, ısrarla ve genellikle yaygın yaklaşımın aksine, metafizik kadar bireyi de reddetmesiyle bizim çağdaşımızdır. Bu anlamda, Pascal'dan Bossuet'ye insanın büyüklüğünü ve köleliğini düşünmekten vazgeçmemiş olan ve ölümü kendilerine kılavuz edinmiş büyük Fransız ahlakçıların soyundandır. Malraux 20. yüzyılın son ahlakçısı, 21. yüzyılın ilk filozofudur. Örnek olmanın ötesinde, entelektüellerin katkıları yaşadıkları çağla sınırlı değildir. Dolayısıyla bizimkinden başlayarak bunu sorgulamak çekicidir. Şu kendimizi daha iyi tanıma hikâyesi...

Malraux'yla haşır neşir olmakta, açıkçası, kitapların dünyasının ve edebiyat aşkının çekimine kapılmış tarihçi için her gün yenilenen bir haz vardır. Bir mutluluk ve Malraux'nun uçuk kaçık yazılarla, konuşmalarla, uzun içe bakış dönemleriyle bütünleştirdiği sanat yapıtlarının izlenmesinin ya da romanlarının sonsuz hazlarını tarihçiye sunarak, kimi zaman sadece kendini bırakmak istediğinde bunlara nüfuz eden niyetleri açığa çıkarmaya zorladığı için bir meydan okuma vardır. Malraux'nun tarihçiye sorduğu soru, imgelemdir. Bizzat kendisinin tarihçisi olarak, tarih ile edebiyat, bellek ile yaratma arasındaki sınırları bulanıklaştırarak, bize sınırları çizerek ama kendisi için ölçsüzlüğü seçerek, Malraux yalnızca kışkırtıcı olarak hareket etmez. Genellikle bilimsel yaklaşımla edebi metinlerin kullanımını ya da sanata dalışı yasaklayan disiplinlerin ve türlerin sınırlarını aşmamıza izin vererek, bizi en büyük özgürlüğe davet eder. Ve bizi, yazının özü ve bir dönemin hakikatlerini dile getirmek için ondan nasıl yararlanılabileceği üzerine düşünmeye çağırır. Dolayısıyla Malraux ilk olarak tarihçiye hitap eder.

Burada, detaylı bir biyografi –daha önce söylendiği gibi, bunlar zaten mevcuttur– ya da estetik bir çalışma ortaya koyulduğu iddia edilmiyor. Malraux, asrın devinimi içinde, onun çerçevesini çizen entelektüellerden biri olarak alınmıştır. Curtis Cate’in 1993’te Malraux’ya adadığı biyografinin detaylı incelemesinde, Malraux’yu en sert şekilde eleştirenlerden biri olan Simon Leys’e kulak verelim. Görev büyüktür; tarihle ilişkiyi olduğu kadar edebiyatla ilişkiyi de ilgilendirir. Bununla birlikte bize ölçsüzlükle ilgili söylediği şey, bizi sorgulamaya devam eden bir asrın da ölçsüzlüğüdür. Simon Leys “Malraux’nun cesareti, deliliğine atfedilmelidir,” der. Bununla birlikte şunu da ekler: “Malraux önsezili ya da gülünç, kahraman ya da budala olabilirdi – ama asla vasat olmadı.”² Buna güvenelim.

2 Bkz. Simon Leys, *L’ange et le cacholot*, Paris, Seuil, kol. “Points essais”, 1998, s. 91.